

у 7-му розділі – розвитку наук, у 8-му – роботи факультетів. Така розмаїтість підходів утрудняє цілісне сприйняття проблеми.

Науковці знають, що найбільш важко і невдячно створювати історію сучасності, писати про те, що ще не встоялося, про тих, хто працює поруч. Приємно відзначити, що університетські історики успішно справилися з цим завданням. Останній розділ має найбільш вдалу, на наш погляд, внутрішню структуру та розкриває всі сторони вузівського життя. Можливо, не всі важливі події й гідні люди названі, але розділ дає повне уявлення про специфіку періоду, проблеми, з якими зіштовхувався колектив університету, та успіхи, досягнуті ним за останні 15 років.

В цілому колективна праця «Харківський національний університет ім. В.Н.Каразіна за 200 років» свідчить про те, що історики вузу прийняли і з честю пронесли естафету своїх попередників. Разом із перевиданими монографіями Д.І.Багалія й Л.Яновського вона стане вагомим внеском у розвиток історії освіти в Україні. Ці книги повідомлять зацікавленому читачеві (ученому, студентові, вчителю, просто аматорові вітчизняної старовини) про історичний шлях довжиною у 200 років, який пройшов разом зі своєю країною створений на пожертвування місцевого дворянства та купецтва Харківський університет, котрий утвердився сьогодні як один із найбільших центрів вищої освіти і науки в Україні.

¹ Багалій Д.І. Вибрані праці: У 6 т. – Т. 3: Опыт истории Харьковского университета (по неизданным материалам). – Ч.1 (1802–1815 гг.). – Х., 2004. – 1152 с.; Т. 4. Опыт истории Харьковского университета (по неизданным материалам). – Ч.2 (1815–1835 гг.). – Х., 2005. – 1004 с.

² Janowski L. Uniwersytet Charkowski w początkach swego istnienia (1805–1820). – Charków, 2004 = Яновський Л. Харківський університет на початку свого існування (1805–1820). – Х., 2004. – 508 с.

³ Харківський національний університет ім. В.Н.Каразіна за 200 років. – Х., 2005.

Т.Г.Павлова (Харків)

ХРОНІКА НАУКОВОГО ЖИТТЯ

О.А.Удод (Київ)

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ СЕМІНАР «АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ ТА ЇЇ ІНТЕГРАЦІЯ З ІСТОРИЧНОЮ ОСВІТОЮ»

Захід відбувся 15–16 лютого 2007 р. на базі Інституту історії України НАНУ та Національного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова. Зміст семінару і склад його учасників були зумовлені нагальними проблемами організації історичної освіти в Україні та її подальшої інтеграції з вузівською та академічною наукою. У конференц-залі Інституту історії України в перший день роботи семінару зібралися завідувачі кабінетами історії та методисти обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти, співробітники Міністерства освіти й науки України (департамент загальної середньої й дошкільної освіти), лабораторії суспільствознавчих дисциплін Інституту педагогіки АПН України, Інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, представники освітянської преси, тобто фахівці, які безпосередньо відповідають за стан історичної освіти в середніх загальноосвітніх закладах. Усього в семінарі брали участь (разом із науковцями Інституту історії України), понад 50 осіб.

Ідея семінару – це відповідь на виклики часу та деякі тенденції, які проявилися останнім часом. Ідеться про спроби певних політичних сил дезорганізувати історичну освіту, піддати сумніву науковість змісту сучасних підручників як з української, так і всесвітньої історії. Адже відомо, що до 2004 р. політики майже не звертали уваги на українські підручники з історії. Лише комуністи спорадично й безуспішно «воювали» зі шкільними текстами, намагаючись повернути зміст історичної освіти до старих, радянських зразків. Майже 15 років українські школярі навчаються за сучасними національними підручниками, мають можливість долучатися до об'єктивної, нефальшованої комуністичними стереотипами історії України. Події Помаранчевої революції наочно показали, що в нашій країні підросло покоління, вільне від стереотипів підлеглості Москві, незаангажоване на якійсь одній ідеології, справді патріотичне. Школярі й студенти знають історію України, долучились до цінностей цивілізаційного поступу, а тому в час небезпеки стіною стали на підтримку свободи у своїй країні. Цього, на жаль, позбавлене старше покоління, у т. ч. й політики, адже вчилися вони ще за фальшивими радянськими підручниками історії, базованими на сумнозвісному «Короткому курсі історії ВКП(б)». Тому то нинішні реваншисти й розгорнули шалену кампанію з дискредитації історичної освіти, де Україна за останні 15 років досягла відчутного успіху.

Окрім політичного фактору є ще й власне наукові, академічні стереотипи, що спричиняють проблемні ситуації в організації історичної освіти. Дехто з академічних науковців звернуло ставиться до змісту підручників з історії, уважаючи їх примітивною компіляцією, набором «милих серцю»

міфологем, «націоналізованою» і романтизованою історією. Побутує «теорія» паралельного існування двох історій – академічної й дидактичної (спрощеної, для шкільного вжитку).

Зламати подібні стереотипні уявлення, захистити історичну освіту від втручання політичних сил покликані подібні семінари, які за своєю логікою є прямим діалогом «науки й практики», тобто відвертою розмовою академічних учених і методистів щодо способів трансляції здобутків науки в зміст історичної освіти.

Відкрив семінар директор Інституту історії України НАН України, академік НАНУ, доктор історичних наук, професор *В.А.Смолій*, який підкреслив виняткову важливість інтеграційного напрямку в діяльності Інституту історії України. Він акцентував увагу на реальній, а не штучній інтеграції науки й освіти, застеріг від адміністрування й політичного тиску в цій справі.

Семінар, який провели спільно з Міністерством освіти та Національним педагогічним університетом імені М.П.Драгоманова науковці Інституту історії, є виконанням рішення колегії МОН України та постанови Президії НАНУ №14/1–13/302 від 22 листопада 2006 р. «Про поглиблення інтеграції науки та освіти в сучасних умовах». Цим документом передбачено розробку державної цільової програми для прискореного вирішення проблем інтеграції науки й освіти з метою досягнення більш «глибокого поєднання науки та освіти – важливого чинника підвищення їх ефективності, побудови суспільства, що базується на знаннях, та економіки інноваційного типу». Зокрема, МОН та НАНУ домовились про залучення на системних засадах учених НАН України до створення сучасних підручників та експертизи рукописів підручників для загальноосвітніх навчальних закладів із метою оцінки відповідності їх змісту сучасним науковим уявленням. В освіті має ствердитися закон адекватності змісту історичної освіти стану й рівню розвитку академічної науки. Зрозуміло, що в школах вивчаються не власне галузеві науки, а їх основи, але ж рівень подачі фактів, положень і закономірностей має бути достовірним, апробованим.

Академік *В.А.Смолій* високо оцінив наукову діяльність учених Інституту історії України з тих питань, які були винесені на обговорення семінару. Прийнятий Верховною Радою України 28 листопада 2006 р. закон про голодомор 1932–1933 рр. в Україні є результатом багаторічної роботи відділу історії України 1920–1930-х рр. та центру дослідження геноциду українського народу Інституту історії України НАНУ (наукові керівники – професори *С.В.Кульчицький* та *В.І.Марочко*). Була сформована доказова база, зібрані необхідні й переконливі документи. Суспільство й влада врешті зрозуміли й переконалися, що голодомор 1932–1933 рр. був актом геноциду українського народу. З прийняттям закону були ліквідовані прогалини та суперечності, які існували в масовій свідомості, науковій думці й політичних оцінках цього страшного злочину проти людськості. Надалі за такою логікою повинні пройти нелегкий шлях суспільство, науковці та політична еліта щодо оцінки діяльності ОУН і УПА. Фаховий висновок істориків із цієї проблеми вже готовий.

Семінар методистів проходив незабаром після врочистого відзначення 70-річчя Інституту історії України, а тому *В.А.Смолій* коротко окреслив основні віхи історії головної академічної установи в галузі вітчизняної історії, охарактеризував найближчі перспективні завдання. Ідеться про підготовку фундаментального синтетичного видання з історії українського народу. Зараз триває широка наукова дискусія щодо концепції проекту, формування понятійного апарату, теоретичних основ та методології.

Із метою налагодження системної роботи щодо інтеграції історичної науки й освіти в структуру Інституту історії України створено відповідний центр, який розпочав свою роботу з 1 січня 2007 р. Працює він на базі відділу української історіографії та спеціальних історичних дисциплін, а керівництво покладено на завідуючого відділом, доктора історичних наук, професора *О.А.Удода*.

Перші, найбільш актуальні на сьогодні питання, що були винесені на обговорення семінару, стосувалися трьох тем – голодомору 1932–1933 рр., Биківнянської трагедії та проблеми інтеграції науки й освіти.

Із доповіддю «Голодомор 1932–1933 рр. в Україні» виступив заступник директора Інституту історії України НАНУ, доктор історичних наук, професор *С.В.Кульчицький*. Було підбито підсумок багаторічної діяльності вчених інституту з дослідження цієї теми. Монографії, численні збірники документів, свідчення усної історії, фахові статті стали базою для творення сучасного покоління підручників з історії. Розділи навчальних книг, що стосуються як голодомору 1932–1933 рр., так і голоду початку 1920-х та 1946–1947 рр., виписані виважено, фахово, без впливу політичних сил і ксенофобських установок. У розпорядженні викладачів історії є також багатющий фактичний матеріал для проведення позакласної виховної роботи.

Доктор історичних наук, професор *В.І.Марочко*, який є керівником центру дослідження геноциду українського народу Інституту історії України НАНУ, виступив із доповіддю «Основні положення Закону України «Про голодомор 1932–1933 рр. в Україні». Учасники семінару дізналися про перипетії занадто складної роботи, що була проведена вченими спільно з Асоціацією дослідників голодоморів у стінах Верховної Ради та Секретаріату Президента України з підготовки цього законопроекту. Прийнятий закон урегулював, нарешті, складні питання щодо оцінки голодомору, а роз'яснення, що їх надав професор *В.І.Марочко* методистам, сприятимуть об'єктивному висвітленню цих сторінок нашої історії в шкільних підручниках.

«Биківнянські могили»: міфи та історичні реалії» – такою була доповідь старшого наукового співробітника Інституту історії України НАНУ, кандидата історичних наук *О.Г.Важана*. Доповідач дав широку, панорамну картину історичних подій, пов'язаних із політичними репресіями 1930-х рр., роз'яснив основні положення урядових постанов та Указу Президента України щодо надання Державному історико-меморіальному заповіднику «Биківнянські могили» статусу національного. Утворення такого заповідника, на глибоке переконання вчених, сприятиме увічненню пам'яті

жертв політичних репресій, загальному осмисленню громадськістю боротьби української нації за відновлення державності та подоланню наслідків і залишків тоталітаризму у свідомості українських громадян. У державі має проводитися зважена, мудра, заснована на здобутках історичної науки політика пам'яті, яка сприятиме консолідації української нації.

Завідуючий відділом української історіографії та спеціальних історичних дисциплін, керівник центру інтеграції історичної науки та освіти Інституту історії України НАНУ, доктор історичних наук, професор *О.А.Удод* виступив із доповіддю «Про актуальні проблеми інтеграції історичної науки й освіти», в якій було науково обґрунтовано зміст і напрями цієї важливої діяльності Інституту історії України.

Учасникам семінару були дані вичерпні відповіді й коментарі на всі запитання, які хвилюють сьогоденні актив українських освітян, що займаються історичною освітою.

На другий день семінару, який проходив на базі інституту історичної освіти Національного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова, були розглянуті практичні проблеми організації історичної освіти в Україні. З доповідями та повідомленнями виступили *Кріс Уолер* (Велика Британія) – «Система громадянської освіти в Європі», *В.І.Войко* (Центр оцінювання якості освіти) – «Оцінювання якості освіти. Результати 2006. Особливості 2007 року», *В.А.Дорошенко* (Інститут інноваційних технологій та змісту освіти, завідувача сектором) – «Рекомендації стосовно проведення Всеукраїнського конкурсу «Учитель року – 2007», *Р.І.Євтушенко* (Міністерство освіти й науки України) – «Апробація підручників з історії для 6-го класу: проміжний результат».

Віднині подібні семінари стануть систематичними. Наступний заплановано присвятити проблемі «Україна в Другій світовій війні: погляд із ХХІ століття».

В.П. Швидкий (Київ)

КРУГЛИЙ СТІЛ «ГОЛОД 1946–1947 рр.: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ ПОГЛЯД ІСТОРИКІВ (ДО 60-РІЧЧЯ ТРАГЕДІЇ)»

У 2007 р. виповнилося 60 років трагічної сторінки історії України – післявоєнного голодомору, пік якого припав на весну 1947 р. За цей незначний з точки зору історії відтинок часу народна пам'ять ще зберегла свідчення очевидців трагедії, а разом із тим для української історичної науки вистачило достатньо часу, аби сформувалася ціла пошуково-дослідницька школа, згуртувалася когорта визнаних фахівців, громадських діячів, які визначили для себе пріоритетною цю тематику. На жаль, частина сучасного політичного істеблішменту раз у раз використовує цю подію, аби, повертаючи громадський інтерес, цинічно оголосити про своє ставлення до неї, нав'язати соціуму свою трактовку, своє суб'єктивне бачення проблеми. Їй відбувається це все в формі (чи задля) поширення нерідко безглузвих роздумувань та дилетантських дискусій навколо цієї трагічної дати. І лише історики-науковці й фахівці, узагальнюючи напрацьований та апробований досвід, можуть дати професійну оцінку тих трагічних подій.

Учені вже не раз на своїх зібраннях обговорювали цю проблему. На цей раз Інститут історії України НАНУ спільно з Асоціацією дослідників голодоморів в Україні ініціювали зібрання 22 березня 2007 р. Всеукраїнського «круглого столу» «Голод 1946–1947 рр.: ретроспективний погляд істориків (До 60-річчя трагедії)». На обговорення було винесено такі блоки проблем, як «Сучасні візії вітчизняної історіографії», «Трагедія в оцінках радянських істориків», «Голод в Україні очима української діаспори», «Міжнародна спільнота про події в Україні», «Свідчення очевидців – виклик владі», «Рефлексії радянської влади: офіційний погляд», «Регіональні особливості трагедії». У вступному слові директора Інституту історії України НАН України, академіка НАНУ *В.А.Смоля*, виступах ведучих «круглого столу» – члена-кореспондента НАНУ *В.М.Даниленка* («Передумови голоду 1946–1947 рр.») і народного депутата України, Героя України, Голови асоціації дослідників голодоморів в Україні *Л.Г.Лук'яненка* («Голод 1946–1947 рр. як продовження геноциду й антиукраїнської політики влади») було окреслено найважливіші досягнення у вивченні теми та визначено головні наукові й політичні аспекти сучасного рівня знань про перебіг трагедії.

У «круглому столі» взяли участь провідні вчені, викладачі вищої школи, як-то: академік НАНУ, директор Інституту літератури НАН України *М.Г.Жулинський* («Голод 1946–1947 рр.: відлуння в суспільних настроях і літературі»), голова Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Тараса Шевченка *П.М.Мовчан* («Невідома сторінка новітньої української історії: що ми знаємо про голод 1946–1947 рр. в Україні?»), столичні науковці д.і.н. *В.І.Марочко* («Конвенція 1948 р. та українські голодомори ХХ ст. в УРСР»), д.і.н., проф. *В.І.Сергійчук* («Допомога населення Західної України голодуючим східних областей як відвернення нової страшної трагедії»), к.і.н. *О.Г.Бажан* («Документи про голод 1946–1947 рр. в Центральному державному архіві громадських об'єднань України»), к.і.н. *О.М.Веселова* («До питання історіографії голоду 1946–1947 рр. в Україні»), к.і.н. *Л.В.Ковпак* («Голод 1946–1947 рр.: влада і людина»), к.і.н. *Р.Ю.Подкур* («Голод 1946–1947 рр. в Україні: вініцький вимір»), д.і.н. *П.П.Панченко* («Регіональний аспект голоду 1946–1947 рр. в Україні в контексті наукових осмислень часів радянської держави»), ст. викладач *Л.В.Пилипенко* («Дитячі будинки в Україні в умовах голоду 1946–1947 рр.»). Слід відзначити, що у цьому заході взяли участь науковці з багатьох провідних вузів країни, зокрема Чернігівського державного педагогічного університету ім. Т.Г.Шевченка (к.і.н., доц. кафедри історії та археології України *Т.П.Демченко* «Спогади очевидців як джерело до вивчення голоду 1946–1947 рр. на Чернігівщині»), Він-